

Mbo-student wil duidelijke, actieve en professionele Burgerschapslessen

Burgerschap volgens de achterban van JOB

Burgerschapsonderwijs is belangrijk omdat het studenten leert over hun rechten in de samenleving, zoals het recht op gelijke behandeling, vrije meningsuiting of de vrijheid van godsdienst. Kritische denkvaardigheden, inlevingsvermogen, discussie en samenwerking zijn hierbij essentiële onderdelen.

JOB vindt dat iedere mbo-student recht geeft op goed burgerschapsonderwijs. Naast het voorbereiden op de arbeidsmarkt heeft het mbo ook de taak studenten voor te bereiden op hun rol als burger in de maatschappij. We krijgen helaas signalen dat het vaak voor studenten onduidelijk is wat er van ze wordt verwacht bij burgerschap en er niet altijd getrainde docenten zijn die burgerschap geven. Op dit moment zien wij vooral grote verschillen tussen scholen en activiteiten die worden georganiseerd voor het vak burgerschap. Dit komt ook naar voren uit het onderzoek van KBA/ResearchNed (2016).

De burgerschapsagenda is op 14 september 2017 ondertekend door Ton Heerts van de MBO Raad en voormalig minister Jet Bussemaker van OCW. Hierbij is de stem van JOB, en daarmee de stem van de student, niet meegenomen. In de agenda wordt nu vooral veel over de student gesproken en de vrijheid van scholen om zelf invulling te geven aan het burgerschapsonderwijs. Wij vinden dat de stem van de student moet worden gehoord, en dat er concretere plannen moeten komen met betrekking tot het burgerschapsonderwijs. Want wat is de wens van de mbo-student voor het burgerschapsonderwijs wat ze moeten volgen? In dit document zetten wij als vertegenwoordiger van de mbo-studenten de visie van mbo'ers op het burgerschapsonderwijs uiteen. Er volgt een algemene beschrijving van burgerschap in de wet, waarna we de vier belangrijkste aandachtspunten voor de burgerschapslessen volgens de achterban van JOB beschrijven.

Burgerschap in de wet

Burgerschap valt onder de generieke eisen (net zoals rekenen, taal en LOB) voor een mbo-diploma. In tegenstelling tot de andere generieke vakken geldt voor Burgerschap (en LOB) een inspanningsverplichting in plaats van een resultaatverplichting. Het gaat dus niet om het behalen van een cijfer, maar om het kunnen aantonen dat je als student 'iets' aan burgerschap hebt gedaan. Welke inspanning de student moet leveren, wordt door de mbo-school vastgelegd in de onderwijs- en examenregeling (OER). De examencommissie beoordeelt of de student aan alle criteria heeft voldaan. Hoe een onderwijsinstelling de inspanningsverplichting concreet moet vormgeven, is niet vastgelegd. Er hoeft bijvoorbeeld niet perse worden getoetst in de vorm van een examen, en de mbo-school kan voor verschillende doelgroepen andere 'inspanningseisen' stellen.

De thema's die bij burgerschap horen zijn vastgelegd in de wet. Deze zijn:

- **De politiek-juridische dimensie:** de bereidheid en het vermogen om deel te nemen aan politieke besluitvorming.
- **De economische dimensie:** de bereidheid en het vermogen om een bijdrage te leveren aan het arbeidsproces en aan de arbeidsgemeenschap; de bereidheid en het vermogen om een op gepaste en verantwoorde wijze als consument deel te nemen het deelnemen aan de maatschappij.
- **De sociaal-maatschappelijke dimensie:** de bereidheid en het vermogen om deel uit te maken van de gemeenschap en daar een actieve bijdrage aan te leveren.
- **De dimensie vitaal burgerschap:** de bereidheid en het vermogen om te reflecteren op de eigen leefstijl en zorg te dragen voor de eigen vitaliteit als burger en werknemer.

Sinds 2016 zijn hier ook **kritische denkvaardigheden** bijgekomen. Onder kritische denkvaardigheden wordt verstaan:

- informatie (-bronnen) op waarde weten te schatten en daarbij onderscheid kunnen maken tussen argumenten, beweringen, feiten en aannames;
- het perspectief van anderen kunnen innemen;
- kunnen nadenken over hoe eigen opvattingen, beslissingen en handelingen tot stand komen.

Hoe de mbo-instelling de inspanningsverplichting en deze dimensies vormgeeft in de praktijk beslist de school zelf. Het is bijvoorbeeld dát studenten een inspanning leveren, of gaat het ook om de kwaliteit van die inspanning. Maar wat is de wens van de mbo-student zelf?

Ten aanzien van de inspanningsverplichting van studenten geldt dat volgens twee op de tien beleidsmedewerkers van studenten wordt verlangd dát ze een inspanning leveren en volgens twee derde van de beleidsmedewerkers ook wordt gekeken naar de kwaliteit van de inspanning (Researchned, 2016).

Burgerschap volgens de achterban van JOB

JOB organiseerde op 21 december 2016 de themamiddag 'Tijd voor het persoonlijke gesprek'. De themamiddag vond plaats in Utrecht, er waren 39 mbo-studenten vanuit 14 instellingen in Nederland aanwezig, waarvan het merendeel (29 studenten) ook in de studentenraad zit. Tijdens deze bijeenkomst staat de mening van de mbo-studenten over LOB en burgerschap centraal. JOB vroeg zich af wat er beter kan aan LOB en burgerschap volgens studenten. Als onderdeel van de themamiddag is het 'Grote LOB- en burgerschapspel' gespeeld. De studenten werden in groepen verdeeld met het onderwerp burgerschap of LOB en BOL of BBL. De groepen moesten het ideale onderwijsprogramma bedenken voor hun onderwerp. Met hun ideeën gingen zij in toernooivorm tegen elkaar strijden. Ook heeft JOB een enquête uitgezet over burgerschap die is ingevuld door 46 studenten. Hieruit blijkt dat 44% burgerschap als slecht beoordeeld. Slechts 17,5% vindt de lessen goed. Onderstaande aandachtspunten zijn hier uit voortgekomen.

1. Creëer duidelijkheid over inhoud burgerschap

Studenten geven aan dat niemand eigenlijk precies weet wat burgerschap inhoudt en geven als eerste aanbeveling dat er meer duidelijkheid moet komen over de inhoud. Ook geven zij aan dat burgerschap op iedere school compleet anders wordt ingevuld. Uit de enquête onder studenten blijkt dat 28% niet weet waarom hij of zij burgerschap krijgt. Vaak is het niet duidelijk wat er wordt verwacht van de studenten. 26% denkt dat zij alleen burgerschap krijgen omdat de minister dat wilt. Docenten en scholen vaak niet weten hoe ze burgerschap moeten vormgeven (Eidhof et al, 2016). Kortom, studenten vinden het belangrijk dat er duidelijke afspraken worden gemaakt over wat wordt verwacht van studenten bij het vak burgerschap. Er moet duidelijk worden aangegeven wat er in een jaar van ze valt te verwachten en hoe dit wordt getoetst.

Studenten zouden de inhoud van burgerschap als volgt in willen vullen:

- De studentenraad moet altijd worden betrokken bij de vorming van de visie en beleid op Burgerschap.
- Communiceer het doel en uitvoering duidelijk naar studenten in o.a. de studiegids, OER, de les.
- Laat studenten samen met de docent de burgerschapslessen evalueren op inhoud, bijvoorbeeld door middel van vak evaluaties.
- Burgerschap moet aansluiten bij de leefwereld van de student en daarom moeten de burgerschapslessen aansluiten bij de opleiding, het leerjaar, het leerniveau en de actualiteit.
- Een duidelijke uitleg over welke inspanning of resultaat van de student wordt verwacht ten aanzien van burgerschap, om het diploma te behalen.
- Uit het onderzoek van ResearchNed blijkt dat *studenten het onderwerp 'normen en waarden' het belangrijkste vinden (dit wordt ook het vaakste behandeld), daarnaast ook de onderwerpen gezondheid (zoals voeding, drugs, alcohol en seksualiteit), discriminatie, en omgaan met geld (dit laatste onderwerp komt minder vaak aan bod in de lessen) (ResearchNed, 2016).*

2. Professionalisering docenten

Het onderdeel Burgerschap wordt meestal aangeboden door docenten die naast burgerschap andere (generieke) vakken geven (ResearchNed, 2016). Het is dus vaak niet hun hoofdvak. Op dit moment zijn docenten niet perse inhoudelijk opgeleid om LOB en burgerschap te geven. Studenten geven aan dat zij het belangrijk vinden dat docenten goede kennis hebben over hun vak.. Studenten geven aan dat ze vinden dat docenten betere vakkennis moeten hebben, en dat zij gekwalificeerde (liefst bevoegde) burgerschapsdocenten voor de klas willen. Wat nog onduidelijk is bij de huidige burgerschapsagenda is of alle zittende docenten getraind te worden voor het einde van de looptijd van de Burgerschapsagenda? Hoe wordt er bepaald of een docent wel of geen training nodig heeft en hoe wordt het lerarenregister hiervoor gebruikt? De agenda is nu vooral faciliterend. Worden docenten verplicht na- of bij te scholen te doen als zij burgerschap (gaan) geven? Onze achterban wil docenten voor de klas die weten waar zij over praten, een veilige omgeving creëren en de juiste begeleiding bieden.

Studenten zouden dit willen realiseren door:

- Alleen gekwalificeerde burgerschapsdocenten voor de klas te zetten. Hierover is eerder een blog verschenen vanuit JOB, (1) bijlage.
- JOB vindt dat scholen docenten die burgerschap of LOB (gaan) geven verplicht bijscholing moeten aanbieden.
- Belangrijke competenties die Burgerschapsdocenten zouden moeten hebben zijn: het creëren van een sociaal veilige omgeving en het kunnen voeren van gesprekken over moeilijke onderwerpen, maar ook een brede kennis over de onderwerpen, coachende vaardigheden en inlevingsvermogen (dit komt ook uit het onderzoek van Researchned, 2016).

3. Ruimte voor verschillende visies en meningen binnen Burgerschapslessen

Het onderdeel Burgerschap op het mbo bereidt studenten voor op het functioneren als volwaardig burger in de maatschappij. Maar wat is dat nou precies, een goede of volwaardig burger zijn? De inhoud hiervan kan op verschillende manieren worden gezien. Daarbij kunnen factoren zoals politieke of geloofsachtergrond een rol spelen. Leerdoelen kunnen daarom vaag zijn, onderhevig aan de politieke trends in het land en de visies van de scholen en docenten die burgerschap aanbieden. We vinden daarom dat het belangrijk is om in het onderdeel Burgerschap aandacht te schenken aan verschillende visies op Burgerschap. Uit onze enquête blijkt dat 37% van de studenten geen gesprekken heeft over moeilijke onderwerpen binnen het burgerschapsonderwijs. Het is zonde dat belangrijke en/of moeilijke onderwerpen eventueel zouden worden vermeden, terwijl dit juist onderwerpen zijn die bespreekbaar zouden moeten zijn binnen de burgerschapslessen. Studenten geven aan dat ze het belangrijk vinden dat er vrijheid en veiligheid bestaat om een (andere) mening te uiten. Ze vinden dat docenten studenten niet mogen afrekenen op een verschil in mening.

Studenten vinden dat dit gewaarborgd moet worden door:

- Vrijheid en veiligheid te creëren voor studenten om hun mening te uiten, waarbij zij ook de ruimte krijgen om een afwijkende mening te hebben. Hiervoor is het belangrijk dat docenten goed zijn opgeleid om hierin te kunnen coachen.
- Er moet ruimte bestaan de verschillende visies op burgerschap te bespreken met studenten.

4. Activiteiten ondernemen is belangrijk binnen het vak Burgerschap

Ervaringen zijn erg belangrijk tijdens het vak Burgerschap. Een invulling waar studenten aan denken, zijn bijvoorbeeld uitstapjes als een bezoek aan de Tweede Kamer of een gevangenis. Uit de enquête van JOB blijkt dat 65% is nog nooit op een uitstapje geweest met burgerschap. 2 studenten geven aan de burgerschap is verweven in andere vakken. Studenten geven aan dat ze het belangrijk vinden om als ze een uitje doen, dit ook na te bespreken en hierop te reflecteren. Dit wordt nu vaak niet gedaan.

Deze activiteiten zouden als volgt georganiseerd kunnen worden:

- Uitjes zijn een belangrijk onderdeel bij Burgerschap: per jaar zou een student de mogelijkheid moeten krijgen om ten minste 2 uitjes met het vak Burgerschap te doen.
- Terugkoppeling na uitjes is belangrijk, niet alleen ervaren maar ook nabespreken.
- Bij uitjes kan de MBO Card ook worden ingezet voor culturele programma's.

Conclusie

Het is belangrijk dat er duidelijkheid wordt gecreëerd over de inhoud van burgerschap, waarbij de mening van studenten en studentenraden moet worden meegenomen. Een belangrijk punt bij de verbetering van burgerschapslessen is de professionalisering van docenten. Er moet ruimte zijn voor verschillende meningen en visies op het gebied van 'goed burgerschap' binnen de lessen hierover. Ervaringen zijn volgens studenten belangrijk bij het vak burgerschap, waarbij het ook van belang is deze activiteiten na te bespreken.

Bronnen

Eidhof, B. B., ten Dam, G. T., Dijkstra, A. B., & van de Werfhorst, H. G. (2016). Consensus and contested citizenship education goals in Western Europe. *Education, Citizenship and Social Justice*, 11(2), 114-129.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap & de MBO Raad: Burgerschapsagenda <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/09/14/burgerschapsagenda-mbo-2017-2021-een-impuls-voor-burgerschapsonderwijs>

KBA Nijmegen/Researchned (2016) LOB en burgerschapsonderwijs in het mbo. Eindrapport

Bijlage 1 Docenten zonder diploma voor loopbaanoriëntatie- en begeleiding en burgerschap; dit moet niet kunnen!

Vind jij je docent loopbaanoriëntatie- en begeleiding (lob) en burgerschap ook zo slecht? Wij ook! Deze docenten hebben namelijk geen diploma voor het geven van deze vakken. Jouw docenten lob en burgerschap zijn wel opgeleid voor het geven van een vak bijv. Nederlands of hebben een Pedagogisch Didactisch Getuigschrift (hiermee mag je lesgeven in het mbo of volwassenenonderwijs) behaald, maar zij zijn niet inhoudelijk opgeleid om lob en burgerschap te geven. Dit betekent dat deze docenten net zo weinig weten over lob of burgerschap als jij en ik. Belachelijk! JOB vindt dat dit niet kan!

Tijdens de themamiddag Tijd voor het persoonlijke gesprek waren alle mbo-studenten het erover eens; er moeten gekwalificeerde lob- en burgerschapsdocenten voor de klas! Docenten die weten waarom de vakken lob en burgerschap belangrijk zijn, kunnen de inhoud beter uitleggen en studenten beter motiveren. Het goed overbrengen van informatie is één van de belangrijkste vaardigheden van een docent (Hattie & Yates, 2014). Zonder deze vaardigheid is het onmogelijk om de inhoud van het vak goed en met passie over te brengen op studenten. Daarnaast heb je voor het geven van lob of burgerschap ook andere vaardigheden nodig. Zo zijn coachingsvaardigheden en gesprekstechnieken belangrijk bij geven van lob-lessen. Voor burgerschap is een open houding naar andere culturen en opvattingen nodig en moet er een veilige omgeving worden gecreëerd. Docenten moeten hierin worden begeleid.

JOB vindt dus dat scholen docenten die lob of burgerschap (gaan) geven verplicht bijscholing moeten aanbieden. Kortom, het is tijd dat studenten krijgen wat zij verdienen. Een lob- en burgerschapsdocent die weet waar hij of zij het over heeft!

Roosmarijn Dam (penningmeester JOB)